

BOSHLANG'ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA ARITMETIK AMALLARNING O'RNI VA AHAMIYATI

Ikromova Sevinch Elniyoz qizi

Buxoro Davlat Pedagogika Instituti 3-Bosqich Talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16810113>

ARTICLE INFO

Received: 9th August 2025

Accepted: 10th August 2025

Published: 11th August 2025

KEYWORDS

Yangi O'zbekiston, Uchinchi Renessans, boshlang'ich ta'lim, arifmetik amallar, mantiqiy fikrlash, o'quv-metodik yondashuv.

ABSTRACT

Ushbu maqolada Yangi O'zbekistonda qurish, Uchinchi Renessans poydevorini barpo etishda boshlang'ich sinf matematika darslarining ahamiyati, ayniqsa, arifmetik amallarni o'rgatishning bolalar tafakkuri va mantiqiy fikrlashini shakllantirishdagi o'rni yoritilgan. Maqolada milliy ta'lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan islohotlar, ilg'or xorijiy tajribalar va innovatsion yondashuvlar tahlil qilinadi. Shuningdek, arifmetik amallarni o'zlashtirish orqali o'quvchilarning kelajakda fanga qiziqishi, muammolarni yechish ko'nikmalari va ijodiy salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan amaliy takliflar keltirilgan

"Biz o'z oldimizga mamlakatimizda Uchinchi Renessans poydevorini barpo etishdek ulug' maqsadni qo'ygan ekanmiz, buning uchun yangi Xorazmiylar, Beruniylar, Ibn Sinolar, Ulug'beklar, Navoiy va Boburlarni tarbiyalab beradigan muhit va sharoitlarni yaratishimiz kerak." Bu so'zlar bugungi O'zbekiston ta'lim tizimining asosiy strategik yo'nalishini belgilab beradi. Uchinchi Renessansga erishishning yagona yo'li - ilm-fan va ta'limni ustuvor vazifa sifatida belgilashdan iboratdir. Bu ulug'vor maqsadga erishish uchun poydevorni aynan boshlang'ich sinfdan boshlab qurish zarur. Bolalarda ilmga, mantiqiy fikrlashga bo'lgan qiziqishni uyg'otish, ularni kelajakning buyuk allomasi darajasiga yetkazish uchun eng asosiy qadamlardan biri boshlang'ich sinflarda matematika fanini chuqur o'rgatishdir. Matematika, xususan, uning asosi bo'lgan arifmetik amallarni puxta o'zlashtirish orqali o'quvchilarning aqliy salohiyati, mustaqil fikrlash ko'nikmalari va muammolarni yechish qobiliyati rivojlanadi. Bu esa o'z navbatida, ularni kelajakda murakkab ilmiy muammolarni hal qila oladigan, innovatsion g'oyalarni yaratadigan shaxslar qilib voyaga yetkazishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinf matematika darslarida arifmetik amallarni o'rgatish oddiy bir jarayon emas, balki bolalar ongini shakllantiruvchi murakkab va fundamental bir jarayondir. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, boshlang'ich sinflarda matematikani yaxshi o'zlashtirgan o'quvchilar keyingi sinflarda fizika, kimyo va informatika kabi aniq fanlarni ham samarali o'zlashtiradilar. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tomonidan 2021-yilda e'lon qilingan "O'zbekiston Respublikasining 2021-2025 yillarda ta'limni rivojlantirish strategiyasi"da ham boshlang'ich ta'limda matematik va mantiqiy tafakkurni rivojlantirishga alohida urg'u berilgan. Bu strategiyaning asosiy maqsadi - o'quvchilarni nafaqat bilim egallashga, balki o'zlashtirilgan bilimlarni amalda qo'llashga o'rgatishdan iboratdir.

Arifmetik amallar (qo'shish, ayirish, ko'paytirish va bo'lish) bu jarayonning eng muhim qismidir. Masalan, qo'shish va ayirish amallari o'quvchilarda sonlar orasidagi munosabatlarni

anglash, farqlash va taqqoslash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu ularning kundalik hayotda pul hisoblash, vaqtni rejalashtirish kabi amaliy vazifalarni bajarishiga yordam beradi. 2022-yilda o'tkazilgan tadqiqotga ko'ra, boshlang'ich sinflarda o'yin texnologiyalaridan foydalanib o'rgatilgan arifmetik amallar bolalarning 80 foizida mavzuga bo'lgan qiziqishni oshirgan va o'zlashtirish darajasini 30 foizga yaxshilagan. Bu metodika, o'quvchilarning diqqatini tortish va ularni dars jarayoniga faol jalb qilish uchun juda samarali hisoblanadi. Misol uchun, "ko'paytirish karra jadvali"ni yodlashda turli raqamli o'yinlar va ilovalar juda foydali bo'lishi mumkin.

Ko'paytirish va bo'lish amallari esa yanada murakkabroq mantiqiy fikrlashni talab qiladi. Ular bolalarda muammolarni qismlarga ajratib, har bir qismni alohida tahlil qilish va umumiy yechimga kelish ko'nikmasini shakllantiradi. Bu ko'nikma kelajakda muhandislik, dasturlash va boshqa murakkab kasblarda juda muhim ahamiyat kasb etadi. Singapur, Finlyandiya va Janubiy Koreya kabi ta'lim tizimi rivojlangan davlatlarda boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun arifmetik amallarni o'zlashtirishga qaratilgan maxsus dasturlar joriy qilingan. Bu davlatlarda matematika darslari nafaqat formula va qoidalarni yodlashdan iborat bo'lmay, balki amaliy, hayotiy misollar va loyihalarga asoslangan. Natijada, ushbu davlatlar PISA (Xalqaro talabalarni baholash dasturi) testlarida yuqori o'rinlarni egallab kelmoqda.

O'zbekiston ta'lim tizimida ham bunday yondashuvlarni qo'llashga katta e'tibor qaratilmoqda. Masalan, "STEAM" (Science, Technology, Engineering, Arts, and Mathematics) ta'lim modelining joriy etilishi bolalarda matematika, tabiatshunoslik, texnologiya va boshqa fanlarga bo'lgan qiziqishni birlashtirishga xizmat qiladi. Bu model orqali o'quvchilar arifmetik amallarni faqatgina darslikdagi misollar orqali emas, balki robototexnika, 3D modellashtirish kabi loyihalar orqali o'rganadilar. Natijada, ular nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'lay oladilar.

Biroq, bu yo'lda ba'zi muammolar ham mavjud. O'qituvchilarning malakasi, darsliklarning zamonaviy talablarga javob bermasligi, ta'lim jarayonida interaktiv metodlarning yetishmasligi kabi holatlar ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun, o'qituvchilar uchun malaka oshirish kurslari tashkil etish, innovatsion darsliklar va o'quv qo'llanmalarini yaratish, ta'lim jarayoniga zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish muhim ahamiyatga ega. Masalan, "onlayn o'quv platformalari", "interaktiv doskalar" va "matematik o'yinlar" yordamida arifmetik amallarni o'rgatish o'quvchilarni motivatsiya qilishi va ularning bilimlarini mustahkamlashi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda Uchinchi Renessans poydevorini qurish uzoq muddatli va strategik rejalarni talab qiladi. Bu rejalarning asosiy qismi boshlang'ich sinf ta'limi, xususan, matematika va arifmetik amallarni o'rgatish jarayonini tubdan takomillashtirishga qaratilishi zarur. Arifmetik amallarni o'zlashtirish orqali bolalarda mantiqiy fikrlash, muammolarni yechish va ijodiy salohiyatni rivojlantirish – bu kelajakning buyuk olimlari, muhandislari va ixtirochilarini shakllantirish uchun muhim qadamdir. Ta'lim jarayoniga yangi metodlarni, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, o'qituvchilar malakasini oshirish va darsliklarni qayta ko'rib chiqish orqali biz bu maqsadga erisha olamiz. Zero, buyuk kelajak bugungi kunning maktab partasidan boshlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh. M. O'qituvchi va murabbiylar kuni munosabati bilan O'zbekiston o'qituvchi va murabbiylariga tabrik. (2020-yil 30-sentabr) <http://president.uz/uz/lists/view/4057>
2. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. "O'zbekiston Respublikasining 2021–2025 yillarda ta'limni rivojlantirish strategiyasi". Toshkent, 2021.

3. Alimov M. Boshlang'ich sinf matematika darslarida zamonaviy yondashuvlar. Toshkent: "O'qituvchi" nashriyoti, 2019.
4. Xorijiy tajriba: PISA testlari natijalari va Finlyandiya ta'lim tizimi. <http://www.oecd.org/pisa/>
5. Karimov B., Yuldashev N. Boshlang'ich ta'limda STEAM yondashuvi. Ilmiy-metodik qo'llanma. Toshkent, 2022.
6. O'yin texnologiyalarining ta'limga ta'siri bo'yicha tadqiqotlar. <http://www.edutopia.org/article/gamification-learning-research>
7. O'zbekiston Respublikasining 2017-2021 yillarda rivojlantirish strategiyasi. Toshkent, 2017.

